

רצח הפועל העברי

דומה שמעטים יבקשו לערער על כך שהאג' ררטה המרשימה ביותר של תל-אביב הישנה (ה' קטנה' באמת נמאסה כבר!) היתה זו של הפועל העברי שניצבה עדיין ניצבת — אם אפשר לקרוא לזה ניצבת — כמגרשי מה שהיה יריד המזרח; היריד הבינלאומי שנערך על שפת הירד קון — או עוד היה נחל כזה ואפילו רגים וצבים היו בו — כשנת 1934. יודעידבר אומרים שה' אנדרטה הוקמה לפי הצעת. בעצם ררישת החברה הקבלנית של ההסתדרות שאז עוד לא נקראה בשם "סולל בונה" אבל עדיין/כבר עסקה בס' לילה/בנייה כאמצעות ידיים עבריות של פועלים עבריים ממש (לא אלה המופיעים בסרטיו של אגתרי).

מיטב אדריכלי ארץ-ישראל של אותן שנים — אלחנני, רובין, רכטר — השתתפו בעיצוב ביתני היריד, שניכנו כסיגנון הבאוהאו הגרמני. אילו נשתמרו הביתנים בצורתם המקורית, היתה העיר העברית הראשונה וזכה בתערוכת-קבע מר-שימה ביותר — מעין זו הקיימת בבבלין המעי-רבית — של מה שמכונה כיום בשם "הסגנון הבינלאומי" באדריכלות הארצישראלית.

אבל הביתנים — ביניהם אחר שהיה עגול — לא נשתמרו. חלקם נהרסו וחלקם הפכו למוסכים, סככות או למחסנים של אריחים, שיש ומוצרי אינסטלציה למיניהם. כשבין אלה האלה מפרי-דות ערימות אשפה. וכך, כלומר, כמו ערימות אשפה, הם גם נראים היום.

לעברה של תל-אביב שלנו אין מול. תחילה הלך הקאזינו על שפת הים. אחר-כך נימסיה הר-צליה — המיכנה המפואר, — בית אחר העם, המוזאיקות של "לב תל-אביב", גן הרסה ("ריאה ירוקה" אחת פחות בעיר חסרת הגנים הציבוריים), העצים הנפלאים בשרות קרן קיימת ש' הפכו לשרות כן-גוריון (האם היו חולים באמת או שהפריעו לאיזה ככלי מתח גבוה, וכו'). אורטוטו והיינו מאבדים גם את מיסגרי האסאן בק שכמעט

אדריכלות

תערוכה ואין בטיח, אין פועל עברי ואין אנדרטה. מה שנשאר הוא שלד כרות ראש — יש מן הסימלי בכך שהקשר שעליו נשא את הלבנים לבניין תל-אביב נפל או הופל ממנו — הניצב בלב ערימת אשפה. אבל הביטוי היטב בצילומים שלפניכם: כמה כוח עוד נותר בו בגולית הזה גם במפלתו.

האם זה יעזור אם נאמר מה היו עושים כאני ררטה חלוצית נדירה כואת במקום של תרבות? הלא מוזיאון שלם היו כונים סביבה, או לפחות מעתיקים אותה למוזיאון ושם משלמים דמי כניסה בעד הזכות לראותה! אלכום היו כותבים ומ' פרסמים עליה ועל יריד מוזרח זה שבזכותו באה לעולם.

במקום זאת: עוד אחד ממתי המידבר שלנו. איך אומר ביאליק: בלע הישימון לנצח את הר תרועת דור המעוים.

כדור המיקימעיזים.

מנגד הפרופסורים כבני אדם

פרופסור הלל וייס, ראש המחלקה לספרות באוניברסיטת בר-אילן, הגיח מחורו כדי לבחון את ספרייהם האחרונים של מי שהוא מכנה "הת-

הללו שוב אינם זקוקים לכרויכר קילוגרמים של פירסומים אקדמיים בבמות משמימות לצורך קידומם? אותם, כלומר, את הפרופסורים, אפשר לקרם רק לפנסיה (כולל מוקדמת) או לכנסת — קידום מפוקפק למדי.

אבל לא. הרושם הוא שיותר ויותר אקדמאים צעירים מצטרפים לשורות אלה שאינם מותחים עוד קו תיחום חד כלייך בין האקדמיה לבין החיים. בין הפירסום המוכר על-ידי ועדת המינויים לבין הפירסום בעיתונות המוכר על-ידי הציבור הרחב. והרי אין זה מפתיע כלל שתמצא ביניהם כמה מן השמות המכטיחים והאינטליגנטיים ביותר של העתודה האקדמאית שלנו: אבנר הולצמן, יגאל שורץ, נורית גרץ, נסים קלדרון (מה), הוא עוד לא פרופסור?). וכבר אנחנו אצל הדוקטורים.

בעבר היו הפרופסורים העיתונאים בכחינת ח' ריגים, היוצאים מן הכלל. כזה היה ברוך קור-צווייל, פרופסור מן המניין באוניברסיטת בר-אילן. אפילו מרכיב תלמידיו שומעיליקחו שלו — מיקצתם היום פרופסורים הם עצמם — לא הלכו בעקבותיו בצד זה של פעילותו.

האם ניתן היה להעלות על הרעת שהפרופסור רים גרשום שלום והוגו ברגמן, יעקב בהט ונתן רוטנשטרייך, חירם פרי ובנימין מזור יתעמתו וית' פלמסו בעיתונות? לא. כדבר הזה באמת לא היה עולה על הרעת. וראה שתיקתם הרועמת של הפי-רופסורים מרטיין בוכר וגרשום שלום נוכח התגי-רויותיו וקינטוריו הכלתי-פוסקים של קורצווייל אשר שלוהו אולימפית זו שלהם — אמיתית או משחקת — בוודאי לא הירותה אותו נחת.

הפועל העברי (בתמונה למטה מימין). יריד המזרח (1934). מאחורי הביתנים נראה נהר-הירקון.

אבל האם מה שאמרנו זה עתה או עתהזה מרדייק? עוד צעד אחד לאחור ואנחנו מוצאים את עצמנו בקרב חבורת "ברית שלום", שדומה כי זולת פרופסורים ואנשי סגל האוניברסיטה לא היה בה איש. והלא אלה פעילים היו ונפעלים בענייני השעה, כותבים לעיתונים ומפרסמים פירסומים לא-אקדמיים משלהם, פונים בכרזות ובכרזות, מתאיינים בארץ ומחוצה לה, מופיי עים לפני ועדות חקירה.

האם מאגנס היה נתון היום "פרופיל" לידיעות אחרונות והוגו ברגמן "נחשף" במנולוג אישי בהעולם הזה?

כדיחה. שהרי הם בעניינים פוליטיים עסקו, בהם ובהם כלבד, בעת שיצאו מקובותיהם האקי-דמיות. מעט מאור ויכוחים פומביים בתחום ד' מקצועי זכורים מאותם ימים רחוקים באקדמיה שלנו, להוציא מספר מחלוקות ישנות בין ארכי-אולוגים.

מן הן הנדיר הזה של הפרופסור הלחום ראו נותר לפליטה רק אחד בלבד, ישעיהו ליבוביץ הכלתי-נלאה. אליו צריכים עכשו לחוסיף גם את מקורביו — אם גם לא תמיד תלמידיו — הפרי-פסורים אסא כשר, מנחם ברינקר וירמיהו יובל שגם הם לא מנעיים מלהשמיע את קולם בשער בת רבים כליאמת שהשעה רוחקת. ובעבר השני של המיתרס. את הפרופסור יוסף בדישלמה, מן הקיצוניים בחסידי גוש אמונים. דניאלה וייס — על אף סייעתא דרשימיא העומדת לה — עדיין לא פרופסור/ית.

בניגוד למה שהכל או כמעט הכל סבורים. דווי-קא דמות זו של הפרופסור הלחום, זה שאינו בוחל בשום במה ובשום פרום כדי לדבר וירוח לו, מייצגת מסורת אירופית ותיקה ומכובדת, אם כי קונטיננטאלית יותר מאשר אנגלית. היש צורך להזכיר — רק כמה מן המפרסמים בדרות האחי-רונים — את הפרופסורים סארטר ומרקוזה וברטרנדר ראסל (חריג אמיתי ואכסצנטריקו, ובי

אומים הלא והים, א"ב יהושע ועמוס עוז, ולרווח בעיתונם של מתנחלי יש"ע "מה הפעם רוצים מאיתנו". מסקנת המפתיעה: "המתנחלים אינם יוצאים חייבים. כמעט זכאים למחצה." מעניין מה פרופסור א"ב יהושע חושב על קביעה זו של עמיתו.

פרופסור נורית גוברין, לעומת זאת, מבקשת ללחום את מלחמת אביה, ישראל כהן, במתנחלי (יעקב) שטיינברג. פרופסור דן מירון מתראיין בעיתון חדשות בקשר לשיר של פרופסור נתן זך, שאותו ציטט במאמר שפורסם כנספח מיוחד של תביעה פוליטיקה. וזאת, זמן קצר בלבד לאחר שחט כרבעי כפרופסור שמעון זנרבנק אשר יצא, הוא, ללחום את מלחמת חותנו המנות, שלמה גרוזנסקי, והאמת. אותה שעה עצמה התראיין פרופסור מנחם פרי לידיעות אחרונות על-ימת לחוות את דעתו בנושא הוויכוח המתנהל בין ע' מיתיו הפרופסורים, לאחר שנפש דייחצורך מן הקרב המר שהתנהל סביב גירסתו לסיפרו של דויד פוגל חיי נישואים מערכה בה השמיעו קולם גם פרופסור אהרון קומס וד"ר גבריאל מוז-קד מאוניברסיטת באר-שבע. כל זאת מבלי להזי-כיר את הרבי סביב שירו של הפרופסור בנימין הרוזנבסקי באיגרא והמחלוקת הנוראה סביב ראינורודיו של הפרופסור מתי מגד בהארץ.

לפני כמה שנים השיב לי אחד העורכים הספי-רותיים שלנו, כי הסיבה לירידה המכהילה כרמתם היה מאמרים ורצונות והשתלטות הגמורה כמי-עט של חובכים ואנשי אגרוף מתוסכלים. כרוכה כפרישתם של אנשי האקדמיה הרציניים מן העיסוק בכל הנוגע לעיתונות. היום נראה שניתן היה להרגיעו. אם לשפוט רק על-פי פירסומי החודשים האחרונים. נראה כי הפרופסורים שלנו השתחררו מכל עיסוק אחר כדי להתרכז בכתיבה לעיתונות. האם היתה, אגב, גם ידו של מדור זה בתמורה?

ואולי המדובר באמת רק בפרופסורים? שהרי

כך כמוכן אנגלי טיפוסים... ואנדרזי מאלרו ובנגרטו קרוצ'א, הפילוסוף האיטלקי האנטי-פאשיסטי. באותה מידה של הצדקה ניתן להצביע על מסורת הפוכה — ז'יליין בנרה הצרפתי הוא מייצגה המובהק — הרואה בכל התערבות של איש אקדמיה, כמוהו כאמן יוצר, כחיים הפוליטיים או המפלגתיים, כגידה, כגידה ממשית ברוח ובייעוד. המסקנה המזורה, שספק גדול הוא אם בנרה היה מאמץ אותה: אותם פרופסורים גרמניים ש' השלימו עם שלטונו של היטלר — שמרו אמונים לרוח, ואילו אלה שתקפו אותו והלכו כגלות או נפלו על משמתם — הם דווקא אלה שבגדו ברוח...

בעיה קטנה שפרופסור בנרה לא חזה מראשו. כנראה. ומה נעשה, בהקשר זה שלנו, בפרופסור (כן,

אדריכלות

הוא היה בשלב מסוים פרופסור) פרידריך ניט-שה? האם הגיע למדרגה כזאת שהתואר פרופסור נשמע תמוה כקשר אליו, כאילו ביקש מישוהו להמעיט בגדולתו ובהילה שלראשו?

וזה, אגב, בניגוד גמור לפרופסור חיים וייצמן, המוסיף לשמור על תארו כסיפרי הלימוד ובתוכ-ניות הטלוויזיה שלנו כל השנים הארוכות האלה, ואפילו בניגוד לפרופסור אלברט איינשטיין שת' ארו דבק בו כמו היה עוד שם פרטי. שהרי בגויים מקובל שאדם משיב את תאריו ביחד עם נשמתו. למה נגרע — ואולי, להיפך, שפר עליו — חלקן של הפרופסור איינשטיין? והרי איש לא יאמר כיום "הפרופסור אוסקר קוקושהק" או "הפרו-פסור לאה גולדברג", אף כי בחייהם לא תמיד מחלו שניים אלה, שניים מרבים, על תארם. מקרהו של ניטשה מזכיר כמובן את המצב השורר באנגליה בתחום הרפואה, ובמידה מסויי-מת גם באוניברסיטאות המכובדות ביותר: אוכי-ספורד וקיימברג'. שם, כלומר, בבית-החולים ה' אנגלי, אם יפנו אותך לדוקטור כרויכר, דע ש' שלגשת לך אותך ריזופא זוטרי, אבל אם יאמרו לך חלגשת למיסטר כרויכר, אות הוא לך שזוכית ככבוד גדול, או — שאתה באמת חולה אנוש.

ומה המסקנה מכל זה? ירידת הפרופסורים שלנו אל העיתונות ואל העם, שדומה כי ראשיתה במלחמת לבנון ובסוגיות פוליטיות ומוסריות ו' המשכה בימינו אלה ולא דווקא בסוגיות הנז' כרות. — סימן טוב הוא ואם רע?

זה שהוא רווח לא-צפוי לעורכי העיתונים ול' מראייני הטלוויזיה שלנו, בכך אין כמדומה ספק. עדיין נשמר בו בתואר זה, חרף כל הפיחות שחל בו כככל התארים האחרים במרוצת השנים האחר-יונות, אותם משוה שבכוחו העטות בעטה של חשיבות גם על ריבוי התפלגות הגרולים ביותר המושמעים על-ידי בעליו. הלא ככל האדם הפרוי-פסורים! אבל אם לדעתך תשאלו: גם כדבר זה, כלומר באותו תכלתי של טעם וערך וחשיבות, כככל דבר, יש סיג. והגבול עובר, לטעמי שלי, קרוב מאוד למקום שהפרופסור יובל נאמן מצוי בו.

אם אמרנו "ריברי תיפלות", צריך עכשו לציין גם את היפוכם. אין ספק שהצורך עם אמנון אבי רמוביץ כשהוא קובע, בראיון שנתן באחרונה, כי "אין שום אסון בכך אם יש נושא או עניין המצדיק טיפול אליטיסטי", שאינו כמוכן נחלתם של פרו-פסורים ואנשי אקדמיה בלבד, אבל בוודאי שהוא טבעי להם יותר מאשר, נאמר, לעורכי עיתונים...